

Komunikačná interakcia v športe a možnosti jej diagnostikovania

Peter KAČÚR

Abstrakt

Problematika diagnostikovania komunikácie v tuzemskom športovom kontexte je v súčasnosti málo prebádanou oblasťou. Úroveň komunikačných zručností trénera a hráčov zohráva dôležitú úlohu v procese upevňovania vzťahov medzi trénerom a hráčmi a je determinantom výkonnosti hráčov v tímových, ako aj v individuálnych športoch. Analýza komunikačných prejavov, ktoré sa vyskytujú samostatne alebo v rozmanitých interakciách s inými komunikačnými prejavmi, môže vrhnúť svetlo na problematiku komunikačnej interakcie tréner – hráč/i, respektíve medzi hráčmi navzájom. Vychádzajúc zo špecifickosti športovej komunikácie je potrebné upriamiť pozornosť na výber a aplikáciu adekvátnych metodologických postupov a diagnostických prostriedkov, s cieľom čo najobjektívnejšieho preskúmania tohto fenoménu.

Kľúčové slová

CBAS, DAT, verbálna komunikácia, komunikačné vzorce, tréner, hráči, VTI, neverbálna komunikácia

Kontakt

Fakulta športu, Prešovská univerzita v Prešove
peter.kacur@unipo.sk

1 Komunikácia v športe a metodologické prístupy k jej skúmaniu

Preskúmaním štúdií zaoberajúcimi sa problematikou efektivity tréningu možno konštatovať množstvo rozdielnych metodologických postupov a prostriedkov používaných na meranie a hodnotenie komunikácie v kontexte športu.

Horn (2008) rozdeľuje tieto prostriedky a metódy do troch hlavných kategórií: *a) diagnostikovanie pomocou dotazníkov, b) interview a c) pozorovacie metódy*. Vedecký pokrok umožňuje vytvárať a aplikovať rôzne softvérové programy zamerané na diagnostiku komunikačných prejavov aj v športovom kontexte. Je preto žiadúce doplniť možnosti aj o štvrtú kategóriu: *d) diagnostikovanie pomocou špecifických softvérov*. Metodika diagnostikovania komunikácie trénerov a hráčov, ako aj spracovania výsledkov pozostáva s niekoľkých hlavných krokov, ktoré prepájajú jednotlivé metódy v logickej postupnosti:

- Zachytenie verbálneho prejavu trénera vychádza z nepriameho pozorovania a audiovizuálneho zachytenia komunikácie vybranej vzorky trénera a hráčov. Audiovizuálny záznam je vytvorený kombináciou DVD kamery a diktafónu

s mikrofónom, z dôvodu čo najpresnejšieho zachytenia prebiehajúcej komunikácie.

- Vytvorené audiovizuálne záznamy sú podrobené štandardným metódam transkripcie. Na transkribovanie je možné použiť rôzne softvéry, napr. CHAT systému CHILDES (Slančová, 2009), AEGISUB atď.
- Transkribovaný verbálny prejav trénera je rozdelený do menších podskupín, tzv. verbálnych prehovorov. Verbálne prehovory (VP) boli rozdelené do menších častí, tzv. replík. Replika je definovaná ako každá samostatná výpoveď vyslovená trénerom (Jeong, 2009).
- Následne prebieha proces okódovania replík, ktorému predchádza výber alebo vytvorenie adekvátnej kódovacej schémy.
- Výpočet výskytu a pravdepodobnosti prechodov jednotlivých komunikačných vzorcov je možné aplikovaním špecifického softvéru v prepojení na rôzne štatistické programy.

Výber metodologických prostriedkov určených na diagnostikovanie komunikačnej interakcie v športe závisí od potrieb výskumníka a špecifik jednotlivých športov (individuálnych, respektíve tímových).

1.1 Možnosti diagnostiky komunikácie v športe pomocou kódovacích schém a pozorovacích systémov

Významný prínos v oblasti diagnostikovania komunikácie a správania trénerov priniesli aj možnosti priameho, respektíve nepriameho pozorovania (natočením video sekvencií) a hodnotenia aplikovaním špecifických kódovacích schém ako: CBAS, TARGET, SOCOP, ASUOI, CAI atď.

Najpoužívanejšou kódovacou schémou v oblasti športu je kódovacia schéma CBAS (Smith-Smoll, 2006). Význam využitia kódovacej schémy CBAS: a) spočíva v komplexnom pozorovaní a analýzy prepojeného verbálneho a neverbálneho správania, b) tkvie v diagnostikovaní intervenčných zmien v komunikačných vzorcoch špecifických pre verbálny prejav trénerov v priebehu tréningov a zápasov, c) zahŕňa širokú škálu správania sa trénera, je ľahko použiteľná, je citlivá na určovanie individuálnych rozdielov v spôsobe komunikovania (Gill-Williams, 2008).

Výsledky, ktoré je možné získať aplikovaním kódovacej schémy, v sebe zahŕňajú údaje o frekvencii a percentuálnom zastúpení jednotlivých okódovaných verbálnych, alebo neverbálnych formulácií.

Tabuľka 1 Frekvencie výskytu a percentá spontánnych a reaktívnych CBAS kategórií vo verbálnom a neverbálnom prejave trénera v tréningu a v zápase.

CBAS kategórie	frekv.	%	frekv.	%
Spontánne				
Všeobecná technická/taktická inštrukcia (VTI)	137	22,83%	102	22,13%
Všeobecná negatívna tech./takt. Inštrukcia (VNTI)	17	2,83%	102	1,74%
Všeobecné povzbudenie k činnosti/výkonu (VP)	116	19,33%	55	22,13%
Organizácia a administratíva (OA)	89	14,83%	2	11,93%
Všeobecná komunikácia mimo kontext (VKM)	9	1,50%		0,43%
Reaktívne				
Povzbudenie/posilnenie (PP)	92	15,33%	54	11,71%
Povzbudenie po chybe (PCH)	2	0,33%	7	1,52%
Technická/taktická inštrukcia po chybe (TTPCH)	43	7,17%	24	5,21%
Negatívna verbálna/neverbálna reakcia (NVR)	13	2,17%	29	6,29%
Negatívna tech./taktická inštrukcia (NTI)	31	5,17%	33	7,16%
Kontrola správania (KS)	16	2,67%	7	1,52%
Ostatné (O)	35	5,83%	38	8,24%
Celkovo	600	100%	461	100%

Legenda: T= tréning; Z= zápas; frekv.= frekvencia výskytu; tech.= technická; takt.= taktická

Ako príklad možno uviesť čiastkové výsledky výskumu realizovaného na trénerovi futbalu. Možno konštatovať prevahu v používaní spontánnych výpovedí trénera, v porovnaní s reaktívnym správaním (pozri Tab. 1). V oblasti podporovania preukázali vyššiu frekvenciu povzbudzovania k činnosti a k úsiliu (VP=116/102), po dobrom výkone (PP=92/54) a menej frekventovane po chybe (PCH=2/7). V oblasti inštruovania sme zaznamenali časté inštruovanie hráčov (TICH=43/24; VTI=137/102) a v oblasti trestania, respektíve negatívnej spätnej väzby, preukázali výsledky výskyt negatívnej spätnej väzby (NVR=13/29; NTI=31/33). Z výsledkov celkovej analýzy vyplýva, že tréner výrazným spôsobom inštruoval hráčov s výraznou dominanciou povzbudzovania k činnosti a k úsiliu a po dobrom výkone a menej frekventovane použitím negatívnej spätnej väzby. Tréner inklinuje ku kooperatívnemu trénerskému štýlu.

Význam využitia kódovacej schémy CBAS spočíva:

- v možnosti prepojenia analýz výsledkov CBAS schémy s výsadbami analýzy DAT,
- v komplexnom pozorovaní a analýze prepojeného verbálneho a neverbálneho správania,

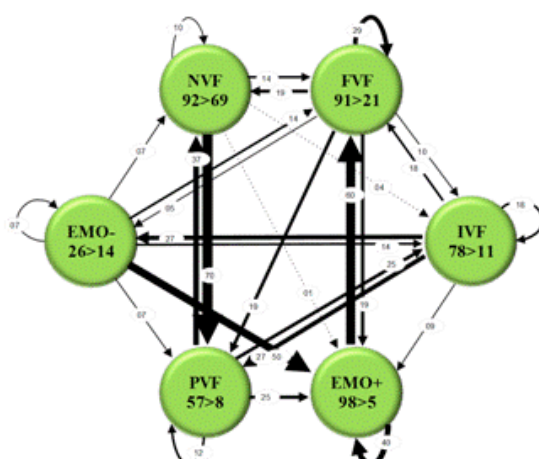
- v diagnostikovaní intervenčných zmien v komunikačných vzorcoch špecifických pre verbálny prejav trénerov v priebehu tréningov a zápasov,
- v možnosti štatistickej analýzy v rôznych štatistických programoch a možnosti vypočítania frekvencie výskytu okódovaných kategórií správania,
- zahŕňa širokú škálu správania sa trénera, je ľahko použiteľná, je citlivá na určovanie individuálnych rozdielov v spôsobe komunikovania (Gill, Williams, 2008).

1.2 Možnosti diagnostiky komunikácie v športe pomocou špecifických softvérov

Príkladom sú zariadenia typu Discussion Analyzing Tool (DAT) (Jeong, 2009), The Theme (Anolli, 2005), FaceReader™, The Observer XT. Spolu s kompatibilným hardvérom umožňujú diagnostikovať komunikačné vzorce a prejavy, sociálne správanie, neverbálne prejavy a iné. Väčšinu z nich je možné použiť aj v teréne a umožňujú prepojenie psycho-socio-fyziologických parametrov.

Významný prínos pre diagnostikovanie komunikácie trénerov spočíva v aplikácii softvéru Discussion Analysis Tool DAT (Jeong, 2009). Softvérový program DAT je určený na analýzu výpovedných vzorcov v komunikácii človeka. Sekvenčná analýza umožňuje identifikovať interakčné prechody vo verbálnom prejave človeka, alebo viacerých ľudí navzájom.

Analýza a interpretácia výsledkov vychádza podľa (Lausic et al., 2009; Jeong, 2012) z vygenerovaných dát pozostávajúcich z frekvencie a percentuálneho zastúpenia jednotlivých okódovaných verbálnych formulácií (samostatných alebo vyskytujúcich sa v zretazenej forme). Výsledky analýzy intratímovej komunikácie realizovanej na spoluhráčoch v speedmintonovej štvorhre je možné generovať do podoby diagramu znázorňujúceho komunikačný tok medzi dvoma hráčmi (pozri Obr. 1).

Obr.1 Diagram komunikačného toku hráčov v zápase.

Na obrázku je znázornený diagram interakčných prechodov verbálnych formulácií v súvislých prehovoroch dvoch hráčov v priebehu zápasu. Kruhy znázorňujú rôzne typy verbálnych formulácií a šípky pravdepodobnosti interakčných prechodov vyjadrených v percentách: IVF = inštrukčné verbálne formulácie; EMO+ = emočne pozitívne verbálne formulácie; EMO- = emočne negatívne verbálne formulácie; FVF = faktické verbálne formulácie; NVF = neurčité verbálne formulácie; PVF = potvrdzovacie verbálne formulácie. Napríklad, v priebehu víťazných setov zo 78 inštrukcií (IVF) vyslovených hráčom č. 1, v 11. prípadoch hráč č. 2 reagoval na inštrukcie (v 18 % inštrukciou, 9 % pozitívnu emočnou verbálnou formuláciou atď.).

Význam využitia softvéru DAT spočíva: *a)* v možnosti prepojenia vecnej a štatistickej významnosti zmien komunikačných vzorcov, *b)* v skúmaní aplikácie čiastočnej a komplexnej spätnej väzby, *c)* v diagnostikovaní intervenčných zmien v komunikačných vzorcoch špecifických pre verbálny prejav trénerov v priebehu tréningov a zápasov, *d)* v možnosti štatistickej analýzy v rôznych štatistických programoch, *e)* vo vypočítaní frekvencie výskytu okódovaných verbálnych prehovorov, *f)* v určení homogenity, respektíve heterogenity komunikačných vzorcov vo verbálnom prejave trénerov. Analýza pomocou softvéru DAT nám načrtá možnosti ďalšieho skúmania v oblasti aplikácie softvéru na analýzu neverbálneho prejavu trénera a analýzu interakcie verbálneho a neverbálneho prejavu. Ďalšie príležitosti skúmania vidíme v možnosti využitia softvéru DAT pri skúmaní komunikačnej interakcie medzi trénerom a hráčmi a pri skúmaní vplyvu intervenčných programov na zmeny v komunikačnom prejave trénerov.

1.3 Možnosti diagnostikovania komunikácie v športe metódou VTI

Video-tréning interakcie (VTI) je praktickou metódou rozvoja komunikačných kompetencií. Hlavný prínos spočíva v nahradzovaní nefunkčných komunikačných vzorcov trénerov funkčnými vzorcami.

Metóda (VTI) vychádza z audiovizuálneho nahrávania bežných komunikačných situácií v priebehu tréningov a zápasov, vyhľadáva v nich prvky úspešnej komunikácie za aktívnej účasti trénerov. Tréningom a posilňovaním elementárnych prvkov úspešnej komunikácie sa následne budujú nové, fungujúce vzorce vzájomnej interakcie a eliminujú sa neproduktívne komunikačné prvky (Kennedy et al., 2011).

Experimentálne štúdie (Baláková, 2011, 2010) preukázali, že metóda video-tréningu interakcií zlepšila interakčné zručnosti edukátorov a trénerov mládeže. Tréneri a učители, ktorí podstúpili tréning video-interakcií boli senzitivnejší a verbálne stimulovanejší, v porovnaní s trénermi kontrolných skupín.

Význam tejto metódy spočíva v zefektívnení pôsobenia intervenčných programov zameraných na zmeny komunikačných stereotypov trénerov za ich aktívnej účasti pri spätno-väzbovej analýze vlastných komunikačných kompetencií.

Prínos v skúmaní komunikácie pomocou špecifických softvérov, kódovacích schém a pozorovacích systémov spočíva: v analyzovaní komunikačných kompetencií trénerov hlavne v mládežníckych kategóriách; v zisťovaní silných oblastí v komunikačnom prejave a oblastí, ktoré je potrebné zlepšiť; v skúmaní vplyvu intervencií zameraných na zmeny komunikačných vzorcov vo verbálnom prejave trénera a vplyvu týchto zmien na rôzne psychosociálne premenné (napr. percepciu motivačnej klímy hráčmi, emočné prežívanie záťaže hráčov atď.).

Význam diagnostikovania komunikácie trénerov v sociálnej interakcii s hráčmi, či už v športových alebo v individuálnych športoch, je značný. Verbálna a neverbálna komunikácia je nevyhnutnou a jedinečnou možnosťou ako prenášať informácie vychádzajúce zo skúseností, vedomostí a adekvátnych zručností trénerov smerom k hráčom, ako aj medzi hráčmi navzájom.

Hľadanie možností čo najadekvátnejšieho prepojenia diagnostických metód spájajúcich rôzne psychosociálne oblasti môže vnieť viac svetla do tejto problematiky. Je výzvou zaoberať sa skúmaním komunikačných kompetencií trénerov a ich vplyvom na vytváranie adekvátneho psychosociálneho prostredia pre hráčov.

Zoznam bibliografických odkazov:

ANOLLI, L. – DUNCAN, S. – MAGNUSSON, M. S. – RIVA, G.: *The Hidden Structure of Interaction: From Neurons to Culture Patterns*. Amsterdam: IOS Press 2005, p. 74 – 78.

BALÁKOVÁ, V.: Videotrénink interakcií – metoda na podporu a rozvoj sociálnych dovedností trénerů. [Video training guidance – method for supporting and development of coaches' social skills.] In: *Sborník příspěvků z konference Psychologie sportu v praxi aneb Cesty ke sportovnímu úspěchu*. Eds: V. Baláková – J. Kirchner. Praha: Filozofická fakulta UK v Praze 2010, p. 127 – 139.

BALÁKOVÁ, V.: Youth volleyball trainers' social skills and their development by video interaction guidance [Abstract]. In: *Sport and exercise psychology: Human performance, well-being and health*. Eds.: S. Serpa, N. Teixeira, M. J. Almeida, & A. Rosado. Funchal: Institute of Sport of the Autonomous Region of Madeira, IP-RAM 2011 (b). p. 399.

GILL, D. L. – WILLIAMS, L.: *Psychological Dynamics of Sport and Exercise*. USA: Sheridan Books 2008, p. 355.

HORN, T. S.: Coaching Effectiveness in Sport Domain. In: *Advances in Sport Psychology*. USA: Human Kinetics 2008, p. 239 – 269.

JEONG, A.: *Discussion Analysis Tool*. [Cit. 2010-02-10]. Dostupné na: <http://myweb.fsu.edu/ajeong/dat/>

JEONG, A.: Sequential Analysis of Team Communications and Effects on Team Performance In: Tenenbaum, G., Eklund, R.C. and Kamata, A.: *Measurement in Sport and Exercise Psychology*. USA: Human Kinetics 2012, p. 423 – 433.

KENNEDY, H. – LANDOR, M. – TODD, L.: *Video Interaction Guidance: A Relationship-Based Intervention to Promote Attunement, Empathy and Wellbeing*. London: Jessica Kingsley Publishers 2011, p. 332.

LAUSIC, D. – TENNEBAUM, G. – ECCLES, D. – JEONG, A. – JOHNSON, T.: Intrateam Communication and Performance in Doubles Tennis. In: *Research Quarterly for Exercise and Sport*. Research Library 2009, Vol. 80, No. 2, p. 281 – 290.

SLANČOVÁ, T. – SLANČOVÁ, D.: Attitudinal communicative acts in ball games training of players of older school-age. In: *Przełqd Naukowy Kultury Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego*. Kwartalnik. XII. Rzeszów 2009. p. 274 – 278.

SMITH, E. R. – SMOLL, F. L.: Enhancing Coach-Athlete Relationships: Cognitive-Behavioral Principles and Procedures. In: Dosil, J.: *The Sport Psychologist's Handbook: A Guide for Sport-Specific Performance Enhancement*. West Sussex: John Wiley and Sons, Ltd. 2006. p. 19 – 39.

Resumé

Communication interaction in sport and ways of its diagnostics

The issue of communication diagnostics within a domestic context is currently a little explored area. The level of coaches' communication skills plays an important role in strengthening of the relationship between coach and players and is the determinant of players' performance in both team and individual sports. The analysis of communication discourses that occurs independently or in various interactions with other communication discourses would shed light on the problem of communication interaction between coach and players or players themselves. Based on specification of sport communication it is important to focus on choosing and applying adequate methodological approaches and diagnostic tools with the aim to make the most objective investigation of the phenomenon.